

ALEKSANDRA KRAWCZYK-WOJCIECHOWSKA*

 <https://orcid.org/0000-0003-0860-0740>

Etapy ewolucji polskiego prawa wykroczeń

Pięćdziesiąt lat minęło od uchwalenia w 1971 r. kompleksowej kodyfikacji prawa wykroczeń w Polsce Ludowej. Ostatnio ukazała się monografia Marcina Łysko pt. *Prawo wykroczeń Polski Ludowej*¹. Podkreślić należy w tym miejscu, że autor jako jedyny prowadzi w Polsce badania historyczno-prawne nad rozwojem prawa wykroczeń, o czym świadczy jego dorobek naukowy². Książka

* Doktorantka w Wyższej Szkole Humanitas w Sosnowcu.

¹ M. Łysko: *Prawo wykroczeń Polski Ludowej*. Białystok 2020, ss. 136.

² *Prace nad kodyfikacją materialnego prawa wykroczeń w Polsce Ludowej (1960—1971)*. Białystok 2016; *Prokuratorski nadzór ogólny w akcji dostaw obowiązkowych w Polsce Ludowej*. „Miscellanea Historico-Iuridica” (dalej: MH-I) 2003, T. 1, s. 81—102; *Kara pracy poprawczej w orzecznictwie karno-administracyjnym Polski Ludowej*. MH-I 2008, T. 6, s. 143—168; *Prawo wykroczeń Niemieckiej Republiki Demokratycznej*. MH-I 2009, T. 7, s. 121—140; *Orzecznictwo karno-administracyjne w zakresie dostaw obowiązkowych płodów rolnych w Polsce Ludowej*. MH-I 2009, T. 8, s. 189—222; *Początki prac nad kodyfikacją prawa karno-administracyjnego Polski Ludowej*. MH-I 2011, T. 10, s. 217—243; *Wykroczenia drogowe w praktyce orzecznictwa karno-administracyjnego okresu gomulkowskiego*. MH-I 2012, T. 11, s. 315—349; *Zasady obsady personalnej kolegiów karno-administracyjnych Polski Ludowej*. MH-I 2013, T. 12, s. 321—349; *Kolegia karno-administracyjne w walce z Kościołem katolickim w Polsce (1956—1970)*. „Czasopismo Prawno-Historyczne” (dalej: CPH) 2007, T. 59, z. 1, s. 129—152; *Problem chuligaństwa w orzecznictwie karno-administracyjnym Polski Ludowej (1952—1989)*. CPH 2008, T. 60, z. 2, s. 179—202; *Kształtowanie się ustroju kolegiów orzekających w Polsce Ludowej (1952—1956)*. CPH 2012, T. 64, z. 2, s. 249—275; *Udział przedstawicieli nauki w pracach nad kodyfikacją materialnego prawa wykroczeń w Polsce Ludowej*. CPH 2015, T. 67, z. 1, s. 129—166; z innych — współautorstwo: M. Łysko, D. Maksimiuk: *Pierwsze lata ludowej sprawiedliwości. Uwagi o księżce Anny Machnikowskiej. Wymiar sprawiedliwości w Polsce w latach 1944—1950*. CPH 2009, T. 61, z. 1, s. 361—375; a ponadto w CPH M. Łysko opublikował artykuł: *Prokuratorski nadzór ogólny w Polsce w latach 1950—1967*. CPH 2005, T. 57, z. 2, s. 203—224.

jest owocem prowadzonych od 2005 r. badań nad prawem wykroczeń w Polsce Ludowej. Stanowi ona dopełnienie dorobku Marcina Łyski i „jest poświęcona historii polskiego prawa wykroczeń w okresie powojennym” (s. 9). W innym miejscu badacz wskazuje, iż „niniejsza monografia zawiera także rozważania poświęcone dalszemu rozwojowi prawa wykroczeń Polski Ludowej w dekadzie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych oraz przemianom o charakterze systemowym, które miały miejsce po upadku systemu komunistycznego” (s. 10). Autor nawiązuje w ten sposób do syntezy Adama Lityńskiego *Historia prawa Polski Ludowej*³. Wnikliwa analiza poszczególnych aktów prawnych oraz uwarunkowań społeczno-politycznych podkreślić ma ich znaczenie jako mechanizmu represji politycznej i trzymania w posłuchu społeczeństwa.

Marcin Łysko w swej monografii jako problem badawczy przyjął „próbę oceny systemu prawa wykroczeń Polski Ludowej z punktu widzenia rozwiązań obecnie obowiązujących w tej dziedzinie szeroko pojmowanego prawa karnego” (s. 11). Metoda badawcza zastosowana przez autora opiera się na analizie faktów historycznych i prawnych, czego wyrazem są licznie umieszczone w przypisach ustawy obowiązujące w opisanych ramach czasowych (s. 23, 31 i następane).

Konstrukcja monografii sensownie łączy w sobie elementy merytoryczne i chronologiczne, przy wyczerpującym opisie wybranego tematu badawczego. Publikacja została podzielona na cztery tematyczne rozdziały, a każdy z nich na podrozdziały, w których omówiono zagadnienia stanowiące rozwinięcie treści rozdziału. Całość została zwieńczona trafnym podsumowaniem.

Marcin Łysko swe rozważania rozpoczyna od 1918 r., w którym po 123 latach Polska odzyskała niepodległość. Na odradzających się ziemiach można było zaobserwować swoistą mozaikę prawną⁴, obowiązywało wówczas pięć systemów prawnych⁵. Autor wkracza dość głęboko w istotę wykroczeń. Przedstawia system francuski z trójpodziałem przestępstw (zbrodnia, występki, wykroczenie), system austriacki i system niemiecki⁶. Następnie prowadzi czytelnika do 22 marca 1928 r., kiedy Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej podpi-

³ A. Lityński: *Historia prawa Polski Ludowej*. Warszawa 2013.

⁴ W. Makowski: *W sprawie ujednostajnienia ustawodawstwa*. „Gazeta Sądowa Warszawska” 1919, nr 2—3, s. 1, 14—15.

⁵ Ostatnio kompleksowo zob.: A. Lityński: *Kodyfikacja prawa II Rzeczypospolitej*. W: *Oblicza Niepodległej*. Red. W. Kalwat, M. Kopczyński. Warszawa 2018, s. 152 i n.; P. Fiedorczyk: *Dziedzictwo Komisji Kodyfikacyjnej II RP — w stulecie odzyskania niepodległości*. W: *Dziedzictwo II Rzeczypospolitej*. Red. W. Kalwat, M. Kopczyński, R. Kostro. Warszawa 2019, s. 123 i n.; wcześniej patrz także: S. Płaza: *Historia prawa w Polsce na tle porównawczym*. Cz. 3: *Okres międzywojenny*. Kraków 2001, s. 34; w odniesieniu tylko do prawa karnego również: *Historia państwa i prawa Polski 1918—1939*. Red. F. Ryszka. Warszawa 1968, s. 55 i n.

⁶ A. Lityński: *Historia prawa Polski Ludowej...*, s. 187—189; J. Skupiński: *Model polskiego prawa o wykroczeniach*. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1974, s. 53—54; Z. Świda: *Zarys polskiego prawa o wykroczeniach*. Wrocław 1995, s. 13—14.

sał rozporządzenie o postępowaniu karno-administracyjnym⁷, co stanowiło początek tworzenia własnego systemu prawa wykroczeń. Kodyfikacja materialnego prawa wykroczeń była częścią kodyfikacji prawa karnego⁸ i została uchwalona na mocy rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej 11 lipca 1932 r.⁹, niektóre zasady odpowiedzialności za wykroczenia odsyłają do kodeksu karnego.

Wspomnieć w tym miejscu należy, że kodyfikacja prawa materialnego wykroczeń z 11 lipca 1932 r. była efektem wieloletnich dyskursów naukowych pomiędzy członkami Wydziału Karnego Komisji Kodyfikacyjnej II Rzeczypospolitej Polskiej, a konkretnie pomiędzy Emilem S. Rappaportem¹⁰ i Juliuszem Makarewiczem¹¹. Różnice poglądów tych znamienitych jurystów sprowadzały się do następujących kwestii:

⁷ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 22 marca 1928 roku o postępowaniu karno-administracyjnym (Dz.U. z 1928 r., nr 75, poz. 444).

⁸ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 11 lipca 1932 r. — Kodeks karny (Dz.U. z 1932 r., nr 60, poz. 571).

⁹ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 11 lipca 1932 r. — Prawo o wykroczeniach (Dz.U. z 1932 r., nr 60, poz. 572).

¹⁰ Emil Stanisław Rappaport (ur. 8 lipca 1877 r. w Warszawie, zm. 10 lub 11 sierpnia 1965 r. w Łodzi) — wybitny polski prawnik pochodzenia żydowskiego, specjalista prawa karnego. Od 1919 r. członek, a następnie sekretarz generalny Komisji Kodyfikacyjnej II RP, sekretarz Wydziału Karnego, uczestnik prac nad projektem Kodeksu karnego z 1932 r., do którego wraz z J. Jamonttem opracował najprawdopodobniej pierwszy (jeszcze przed prof. J. Makarewiczem) komentarz: *Kodeks karny 1932 r. z dostosowanymi do kodeksu tezami z Orzeczeń Sądu Najwyższego* (Warszawa 1932). W 1929 r. opracował i ogłosił Projekt wstępny ustawy o wykroczeniach oraz wspólnie z A. Mogilnickim Kodeks postępowania karnego, cz. II: Motywy ustawodawcze. W okresie międzywojennym sekretarz generalny i przewodniczący Stałej Delegacji Zrzeszeń i Instytucji Prawniczych II Rzeczypospolitej Polskiej. Postulował stworzenie norm międzynarodowego prawa karnego przewidującego sankcje za nawoływanie do wojny zaczepnej. W Polsce wniosek ten został uwzględniony i wprowadzony do Kodeksu karnego z 1932 r. jako tzw. Lex Rappaport. W 1940 r. został aresztowany, był więziony na Pawiaku i Mokotowie. Po zwolnieniu w 1941 r. pisał *Kronikę pamiątkową dziejów prawnictwa polskiego okresu 1887—1939*. W czerwcu 1946 r. został powołany na członka Najwyższego Trybunału Narodowego do sądenia zbrodniarzy hitlerowskich. W latach 1947—1951 piastował stanowisko prezesa Izby Karnej Sądu Najwyższego. W latach 1946—1960 prowadził działalność naukowo-dydaktyczną na Uniwersytecie Łódzkim. W 1959 r. przełożył na język polski pomnikowe dzieło Cesare Beccarii *O przestępstwach i karach*. W latach 1958—1959 opracował i ogłosił w „Pa-lestrze” bezcenne przyczynki do dziejów adwokatury polskiej z lat 1906—1917: *Moje czasy adwokackie*. Od 1960 r. emeryt. Zob. K. Pol: *Poczet prawników polskich XIX—XX w.* Wyd. 2 przejrzał i uzupełnił A. Redzik. Warszawa 2011, s. 949—968; A. Redzik: *Profesor Juliusz Makarewicz — życie i dzieło*. W: *Prawo karne w poglądach Profesora Juliusza Makarewicza*. Red. i słowo wstępne A. Grześkowiak. Lublin 2005, s. 47—50; D. Janicka: *Polska myśl prawnokarna XIX—XX wieku: autorzy i ich dzieła. Od szkoły klasycznej do socjologicznej*. Poświęcie J. Lachowski. Toruń 2017, s. 212 i n.

¹¹ Juliusz Makarewicz (ur. 5 maja 1872 r. w Samborze, zm. 20 kwietnia 1955 r. we Lwowie) — profesor prawa karnego, senator II RP, członek Komisji Kodyfikacyjnej II RP; w związ-

- „uznania prawa dotyczącego wykroczeń za dział prawa administracyjnego lub karnego, co oznaczałoby całkowite pominięcie w pierwszym wypadku prawa o wykroczeniach w kodyfikacji karnej;
- poddania spraw o wykroczenia jurysdykcji sądów lub organów administracji;
- zakresu czynów karalnych, które miały być zaliczone do wykroczeń, a więc kwestii granic między sferą penalizacji obejmującej zbrodnie i występki, a obszarem obejmującym wykroczenia”¹².

Makarewicz wskazywał dwudzielność przestępstw i zdecydowanie odrzucał trójpodział. Podział winy na umyślną i nieumyślną uzasadniał według jurysty dwupodział przestępstw. Makarewicz przyjmował, że zbrodnia jest umyślna, a wykroczenie może być nieumyślne. Wskazywał również na zdecydowaną odmienność występującą pomiędzy godzącymi w dobro chronione przestępstwami a drobnymi naruszeniami natury porządkowej stanowiącymi wykroczenia. Odmienność ta była według jurysty wystarczającym powodem do wyłączenia wykroczeń z kategorii przestępstw, w wyniku czego należy traktować wykroczenia jako dział prawa administracyjnego. Proponował natomiast stworzenie odrębnego „kodeksu karnego policyjnego”¹³. Wykazane w nim naruszenia natury porządkowej podlegałyby orzecznictwu organów administracyjnych¹⁴.

ku z pracami kodyfikacyjnymi odbył w 1928 r. podróż po Stanach Zjednoczonych w celu zapoznania się z amerykańskim systemem prawa karnego; w 1923 r. został wybrany członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności, w 1928 r. zaś członkiem czynnym. W tym samym roku został wybrany rektorem Uniwersytetu Jana Kazimierza, a w roku następnym — prorektorem. Na początku drugiej wojny światowej (tzw. pierwsza okupacja sowiecka: 1939—1941) Makarewicz pozostał we Lwowie i jesienią 1939 r. dalej prowadził Katedrę Prawa Karnego, ale w wyniku przekształcenia dawnego UJK w uczelnię o charakterze ukraińskim i komunistycznym utracił pracę. Wydane 3 stycznia 1940 r. rozporządzenie władz Uniwersytetu Iwana Franki pozbawiło go, podobnie jak wielu innych profesorów, etatu na uczelni. W latach okupacji niemieckiej (1941—1944), poczynając od jesieni 1941 r., Juliusz Makarewicz prowadził we własnym domu we Lwowie wykłady i seminaria w ramach tajnego nauczania. Po ponownym wkroczeniu do Lwowa wojsk sowieckich został aresztowany; w jego obronie do Bolesława Bieruta wystąpiło z listem otwartym ponad stu przedstawicieli świata polskiej nauki. W 1947 r. podjął pracę na Uniwersytecie Iwana Franki. Zajęcia prowadził do 1954 r., a jego wykład z prawa karnego państw obcych (burżuazyjnych) cieszył się wielkim zainteresowaniem, choć prowadzony był w kilku językach. Pochowany został na Cmentarzu Łyczakowskim. Zob. zwłaszcza K. Pol: *Poczet prawników...*, s. 841—865; A. Pasek: *Juliusz Makarewicz — wybitny uczony i kodyfikator polskiego prawa karnego*. W: *Wybitni prawnicy na przestrzeni wieków*. Red. M. Marszał, J. Przygodzki. Wrocław 2006, s. 157—169; A. Redzik: *Profesor Juliusz Makarewicz...*, s. 23—92; G. Rejman: *Juliusz Makarewicz — polski uczony na przełomie XIX i XX wieku (1872—1955)*. W: *Prawo karne w poglądach Profesora Juliusza Makarewicza...*, s. 93—118; D. Janicka: *Polska myśl prawnokarna...*, s. 153 i n.

¹² J. Skupiński: *Model polskiego prawa o wykroczeniach...*, s. 88.

¹³ A. Lityński: *Wydział Karny Komisji Kodyfikacyjnej II Rzeczypospolitej. Dzieje prac nad częścią ogólną kodeksu karnego*. Katowice 1999, s. 56.

¹⁴ J. Makarewicz: *Powrotna fala (projekt ustawy o wykroczeniach)*. „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1930, nr 4, s. 475.

Z kolei E.S. Rappaport stał na stanowisku trójdzielnego podziału przestępstw. Uważał, że pomiędzy przestępstwami a wykroczeniami nie występują odmienności natury jakościowej. Owo przekonanie świadczyć miało o tym, że wykroczenia należy traktować jako niższą kategorię przestępstw, a unifikację prawa wykroczeń należy przeprowadzić w ramach prac nad kodyfikacją prawa karnego. Według E.S. Rappaporta wykroczenia trzeba podzielić na dwie grupy:

- 1) wykroczenia objęte zakresem „kodeksu karnego policyjnego”, w sprawie których będzie orzekać organ administracyjny;
- 2) wykroczenia podobne do przestępstw, w sprawie których orzekać będą wyłącznie sądy. Kodyfikacja tych wykroczeń powinna być ściśle związana z kodyfikacją prawa karnego, będącego „osobną ustawą przy kodeksie karnym”¹⁵.

Kodyfikacja prawa materialnego wykroczeń z 11 lipca 1932 r. była bliższa poglądom i koncepcji Makarewicza. Jej zakres obejmował wyłącznie drobniejsze wykroczenia o charakterze ogólnoporządkowym (podlegały jurysdykcji organów administracji ogólnej), czyny cięższe, godzące w dobro chronione, znajdowały się w ustawodawstwie szczególnym¹⁶ (podlegały jurysdykcji wyłącznie sądów).

Szkoda, że Marcin Łysko nie zaprezentował czołowych twórców wspomnianych kodeksów, a mianowicie: Juliusza Makarewicza, Wacława Makowskiego¹⁷, Emila S. Rappaporta. Autor nigdzie nie daje nawet skromnych no-

¹⁵ E.S. Rappaport: *Zagadnienia kodyfikacji wykroczeń w ustawodawstwie polskim*. „Gazeta Sądowa Warszawska” 1929, nr 22, s. 334—336.

¹⁶ J. Jakubowska-Hara: *Grzywna w polskim prawie wykroczeń*. Warszawa 2004, s. 20.

¹⁷ Wacław Makowski (1880—1942) — w młodości poeta, działacz rewolucyjny i niepodległościowy związany z PPS i Józefem Piłsudskim, dwukrotnie aresztowany (1901 i 1906) za działalność niepodległościową i więziony przez władze rosyjskie; adwokat; obrońca w procesach politycznych z lat 1905—1907; profesor zwyczajny Uniwersytetu Warszawskiego, wykładowca prawa karnego i państwowego; w 1916 r. członek Rady Miejskiej m.st. Warszawy; wicedyrektor Departamentu Sprawiedliwości Tymczasowej Rady Stanu; od 1919 r. członek Komisji Kodyfikacyjnej; współtwórca noweli sierpniowej z 1926 r., współautor wybitnego osiągnięcia polskiej myśli prawniczej, które przez długi czas należało do najnowocześniejszych kodyfikacji europejskich — Kodeksu karnego z 1932 r. (należy podkreślić, że dzieło to z pewnymi zmianami obowiązywało w Polsce do końca 1969 r., zaś wiele rozwiązań przyjęły następne kodeksy: poprzedni, z 1969 r., oraz obecnie obowiązujący — z 1997 r.), i konstytucji kwietniowej z 1935 r.; w 1922 r. i 1926 r. minister sprawiedliwości. Był kierownikiem resortu sprawiedliwości Tymczasowej Rady Stanu — miał zresztą doświadczenia i zasługi w pracach nad uporządkowaniem stanu prawnego i wymiaru sprawiedliwości na ziemiach polskich. Aktywnie włączył się w prace Komisji Prawno-Wojskowej istniejącej w strukturze Komisji Wojskowej Tymczasowej Rady Stanu. Ale nie tylko. Makowski, który do końca pierwszej wojny światowej nie służył w wojsku, 20 lipca 1920 r., na apel Rady Obrony Państwa, w 40. roku życia, będąc profesorem Uniwersytetu Warszawskiego, zgłosił się do służby czynnej w randze szeregowca. 7 sierpnia 1920 r. został awansowany do stopnia podporucznika czasu wojny. Zbiegło się to z wprowadzeniem — 9 sierpnia 1920 r. — w życie zunifikowanego niemieckiego wojskowego

tek biograficznych pojawiających się na kartach książki postaci. Szkoda, bo te zwykle dopełniają i ubarwiają tekst. Natomiast sama charakterystyka międzywojennego prawa wykroczeń, choć lakoniczna, to nacechowana jest fachowością i poparta wiedzą prawniczą.

Monografia dostarcza szczegółowego wyjaśnienia zagadnień terminologicznych. Znajdujemy wyjaśnienie terminu „prawo karno-administracyjne”, który ma swoje źródło w organach wymierzających kary sprawcom wykroczeń, a były to organy administracji.

Po wprowadzeniu w początki prawa o wykroczeniach Marcin Łysko przechodzi do analizy wykroczeń w Polsce Ludowej. Powojenny model orzecznictwa karno-administracyjnego nie stwarzał „realnych możliwości oddziaływania na kształtowanie się polityki administracyjnej w kierunku społeczno-wychowawczym”, charakteryzował go bowiem „wybitny charakter represyjny, a nie wychowawczy”¹⁸. Przejrzyście i w sposób czytelny został przedstawiony kierunek orzecznictwa karno-administracyjnego z grudnia 1951 r. Zarysowano stopniowy proces odchodzenia od modelu mieszanego i przejścia do rozwiązań typowych dla prawa administracyjnego. Szczegółowo przedstawiono nieznaną dotąd funkcję wychowania społecznego¹⁹ orzecznictwa karno-administracyjnego, której znaczenie znane było wówczas jedynie z „doświadczeń Związku Radzieckiego”²⁰ — niestety nie wskazano tu źródła tej tezy. Poruszona została

prawa karnego. Po zakończeniu wojny polsko-bolszewickiej Makowski złożył akces pozostania w Wojsku Polskim na stałe. Odbił przeszkolenie, zdał z wynikiem celującym „egzamin oficerski fachowo-prawniczy” i 1 lutego 1921 r. został mianowany podporucznikiem służby stałej. Równoległe, za zgodą przełożonych, wykładał na Uniwersytecie Warszawskim oraz uczestniczył w pracach Komisji Kodyfikacyjnej. 26 marca 1921 r. został awansowany do stopnia podpułkownika Korpusu Sądowego. Opracował projekty ustaw karnych wojskowych i ogłosił je w 1921 r. (Kodeks karny wojskowy z komentarzem). 1 stycznia 1921 r. otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego prawa karnego, zaś 1 września 1923 r. został profesorem zwyczajnym. Dopiero na skutek nacisków Uniwersytetu, czynionych na władze wojskowe oraz z pewnością osobiście na Makowskiego, niechętnie zgodził się opuścić wojsko. 5 maja 1922 r. został zwolniony do rezerwy, a następnie *ex post* zweryfikowany z datą 1 czerwca 1919 r. w stopniu pułkownika. Zob. L. Kania: *Żołnierska karta w życiu prof. Wacława Makowskiego*. „Palestra” 2001, z. 5—6, s. 98—102; por. też A. Ajnenkiel: *Wacław Makowski*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 19. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1974, s. 253; K. Pol: *Poczet prawników...*, s. 1037—1053; D. Janicka: *Polska myśl prawnokarna...*, s. 137 i n.

¹⁸ M. Jaroszyński, M. Zimmermann, W. Brzeziński: *Polskie prawo administracyjne*. Warszawa 1956, s. 419.

¹⁹ „Wychowawcza funkcja orzecznictwa karno-administracyjnego miała być w szczególności stosowana wobec tych obywateli, którym nie wplenione dotąd przeżytki starej świadomości burżuazyjnej niejednokrotnie utrudniają zrozumienie własnych najgłębszych interesów, w całości zbieżnych z dążeniami naszego państwa o pełne zwycięstwo socjalistycznych stosunków społecznych”. Sprawozdanie stenograficzne 99 posiedzenia Sejmu Ustawodawczego w dniu 15 grudnia 1951 r., łam 32, <https://www.sejm.gov.pl> [dostęp: 29.03.2022].

²⁰ Ibidem.

także kwestia zastępczej kary aresztu za orzeczoną karę grzywny i omówione problemy z tego wynikające.

Słuszna jest konstatacja autora, że wprowadzanie socjalistycznego modelu orzecznictwa karno-administracyjnego rozpoczęła ustawa z 20 marca 1950 r.²¹. Odbiorca poznaje nowy ustrój administracji oparty na radach narodowych, które przejęły od starostów funkcję organów orzekających. Nowe organy orzekające w sprawie o wykroczenie powstały na mocy ustawy z 15 grudnia 1951 r.²². Likwidacji uległa sądowa kontrola orzeczeń w sprawie o wykroczenia. Powstałe kolegia zostały odłączone od wymiaru sprawiedliwości, zupełnie zmieniły model postępowania, skład orzekający w zasadzie opierał się na czynniku społecznym (osoby orzekające nie miały wykształcenia prawniczego). Marcin Łysko słusznie podkreśla, że kolegia nie były częścią administracji państwowej — były formalnie niezawisłe. Zniesiona została kara aresztu, dodano kartę pracy poprawczej oraz upomnienie. Wprowadzono jawność i kontrydiktoryjność postępowania, instytucję oskarżenia i obrony²³. W tym miejscu należałoby wspomnieć — czego zabrakło w monografii — że bez zmian zostało zachowane przedwojenne postępowanie mandatowe oraz nakazowe²⁴. Autor skrupulatnie prezentuje zmiany ustawowe z 1958 r. Jak wiadomo, najpierw ustawa z 22 maja 1958 r.²⁵ przywróciła karę aresztu za najpoważniejsze wykroczenia o charakterze chuligańskim. Większe zmiany wprowadzono pół roku później ustawą z 2 grudnia 1958 r.²⁶ o zmianie ustawy z dnia 15 grudnia 1951 r. o orzecznictwie karno-administracyjnym²⁷. Zniesiono karę pracy poprawczej i upoważniono kolegia do wymierzania kary aresztu za wykroczenia enumeratywnie wyliczone w ustawie, co w późniejszych ustawach sukcesywnie rozszerzano. Orzeczenie kary aresztu zasadniczego pozwalało na żądanie skierowania sprawy na drogę postępowania sądowego. Ważne jest, że autor publikacji wykazał, iż odejście od socjalistycznej koncepcji wychowawczej kar w kierunku zaostrożenia dolegliwości środków karnych pozwalało wówczas przedstawicielom nauki skłaniać się ku pogładowi o tożsamości rodzajowej przestępstw i wykroczeń jako czynów różniących się od siebie stopniem społecznego niebezpieczeństwa (s. 38).

²¹ Ustawa z dnia 20 marca 1950 roku o terenowych organach jednolitej władzy państwowej (Dz.U. z 1950 r., nr 14, poz. 130). Ustawa weszła w życie z dniem 13 kwietnia 1950 r.

²² Ustawa z dnia 15 grudnia 1951 r. o orzecznictwie karno-administracyjnym (Dz.U. z 1951 r., nr 66, poz. 454).

²³ A. Lityński: *Historia prawa Polski Ludowej...*, s. 187.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ustawa o zaostrzeniu odpowiedzialności karnej za chuligaństwo (Dz.U. z 1958 r., nr 34, poz. 152).

²⁶ Ustawa z dnia 2 grudnia 1958 r. o zmianie ustawy z dnia 15 grudnia 1951 r. o orzecznictwie karno-administracyjnym (Dz.U. z 1958 r., nr 77, poz. 396).

²⁷ Ustawa z dnia 15 grudnia 1951 r. o orzecznictwie karno-administracyjnym (Dz.U. z 1951 r., nr 66, poz. 454).

Ostateczna kodyfikacja prawa wykroczeń Polski Ludowej nastąpiła 20 maja 1971 r.²⁸. Uchwalono wówczas trzy ustawy, o czym Marcin Łysko nie wspomina. Dodatkowo, wkradł się tu drobny błąd, gdyż jako datę uchwalenia ustawy Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia badacz podaje 12 maja 1971 r. Kodyfikacja była całościowa i bardzo dobrze przygotowana. Autor zauważa trafnie wpływ czynników politycznych i administracyjnych na koncepcję prac ujednoczających. Wskazuje, iż ustawodawca odszedł od terminologii karno-administracyjnej, czym dał wyraz stanowisku, że prawo wykroczeń nie jest działem prawa administracyjnego²⁹. Badacz sygnalizuje odbiorcy związkę doktrynalne pomiędzy kodyfikacją prawa karnego a kodyfikacją prawa wykroczeń.

Marcin Łysko wychodzi poza ramy czasowe swojej monografii, by czytelnik zapoznał się z kolejnym etapem ewolucji prawa o wykroczeniach, a mianowicie — reformą systemową z 1998 r. Nowelizacja nie zmieniła wymiaru kary za popełnione wykroczenie, a jedynie skreśliła kilka archaicznych przesłanek nieodpowiadających ówczesnym realiom. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.³⁰ w art. 175 nakazywała oddać sądom wymiar sprawiedliwości. Przepis spowodował całkowitą likwidację kolegiów, co nastąpiło 17 października 2001 r., wraz z przekazaniem kompetencji do orzekania w sprawach o wykroczenie wydziałom grodzkim sądów rejonowych (model orzekania francuski)³¹.

Reasumując, monografia Marcina Łyski jest wyjątkowa i cenna w swej materii. Stanowi swoistą klamrę dorobku naukowego autora. Tematyka jest bardzo interesująca, ponieważ dotyczy gałęzi prawa obowiązujących w całym społeczeństwie, prawa powszechnie stosowanego. Przepisy niektórych z analizowanych ustaw obowiązują po dziś dzień. Marcin Łysko przeprowadza czytelnika przez gąszcz kodyfikacji w sposób chronologiczny, opisując przystępnym językiem zmiany zachodzące od 1918 r., gdy rozpoczyna się proces tworzenia prawa o wykroczeniach jako osobnej gałęzi prawa, aż do 2001 r., kiedy następuje likwidacja kolegiów (organów orzekających o charakterze *quasi*-sądowym). Badacz wyróżnia trzy etapy ewolucji prawa o wykroczeniach: 1) kodyfikacja prawa o wykroczeniach w II Rzeczypospolitej Polskiej; 2) kodyfikacja prawa o wykroczeniach w Polsce Ludowej; 3) kodyfikacja prawa o wykroczeniach w III Rzeczypospolitej Polskiej. Marcin Łysko trafnie podjął wątek wpływu polityki na przebieg prac kodyfikacyjnych w Polsce Ludowej. Publikacja jest

²⁸ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, Kodeks wykroczeń, Ustawa o ustroju kolegiów do spraw wykroczeń (Dz.U. z 1971 r., nr 12, poz. 114—118).

²⁹ A. Lityński: *Historia prawa Polski Ludowej...*, s. 188.

³⁰ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483).

³¹ *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia*. Red. T. Grzegorzcyk. Warszawa 2012, s. 16.

wyczerpująca i w pełni realizuje cel badawczy postawiony przez autora. Na koniec wspomnieć należy o bogatych materiałach archiwalnych oraz mnogości źródeł drukowanych wykorzystanych do opracowania tekstu monografii.

Bibliografia

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 22 marca 1928 roku o postępowaniu karno-administracyjnym (Dz.U. z 1928 r., nr 75, poz. 444).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 11 lipca 1932 r. — Kodeks karny (Dz.U. z 1932 r., nr 60, poz. 571).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 11 lipca 1932 r. — Prawo o wykroczeniach (Dz.U. z 1932 r., nr 60, poz. 572).
- Sprawozdanie stenograficzne 99 posiedzenia Sejmu Ustawodawczego w dniu 15 grudnia 1951 r., łam 32, <https://www.sejm.gov.pl> [dostęp: 29.03.2022].
- Ustawa o zaostrzeniu odpowiedzialności karnej za chuligaństwo (Dz.U. z 1958 r., nr 34, poz. 152).
- Ustawa z dnia 20 marca 1950 roku o terenowych organach jednolitej władzy państwowej (Dz.U. z 1950 r., nr 14, poz. 130).
- Ustawa z dnia 15 grudnia 1951 r. o orzecznictwie karno-administracyjnym (Dz.U. z 1951 r., nr 66, poz. 454).
- Ustawa z dnia 2 grudnia 1958 r. o zmianie ustawy z dnia 15 grudnia 1951 r. o orzecznictwie karno-administracyjnym (Dz.U. z 1958 r., nr 77, poz. 396).
- Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, Kodeks wykroczeń, Ustawa o ustroju kolegiów do spraw wykroczeń (Dz.U. z 1971 r., nr 12, poz. 114—118).

Opracowania

- Ajnenkiel A.: *Wacław Makowski*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 19. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1974.
- Fiedorczyk P.: *Dziedzictwo Komisji Kodyfikacyjnej II RP — w stulecie odzyskania niepodległości*. W: *Dziedzictwo II Rzeczypospolitej*. Red. W. Kalwat, W. Kocpyński, R. Kostro. Warszawa 2019.
- Historia państwa i prawa Polski 1918—1939*. Red. F. Ryszka. Warszawa 1968.
- Jakubowska-Hara J.: *Grzywna w polskim prawie wykroczeń*. Warszawa 2004.

- Janicka D.: *Polska myśl prawnokarna XIX—XX wieku: autorzy i ich dzieła. Od szkoły klasycznej do socjologicznej*. Postłowie J. Lachowski. Toruń 2017.
- Jaroszyński M., Zimmermann M., Brzeziński W.: *Polskie prawo administracyjne*. Warszawa 1956.
- Kania L.: *Żołnierska karta w życiu prof. Wacława Makowskiego*. „Palestra” 2001, z. 5—6.
- Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia*. Red. T. Grzegorzczak. Warszawa 2012.
- Lityński A.: *Historia prawa Polski Ludowej*. Warszawa 2013.
- Lityński A.: *Kodyfikacja prawa II Rzeczypospolitej*. W: *Oblicza Niepodległej*. Red. W. Kalwat, M. Kopczyński. Warszawa 2018.
- Lityński A.: *Wydział Karny Komisji Kodyfikacyjnej II Rzeczypospolitej. Dzieje prac nad częścią ogólną kodeksu karnego*. Katowice 1999.
- Łysko M.: *Kara pracy poprawczej w orzecznictwie karno-administracyjnym Polski Ludowej*. „Miscellanea Historico-Iuridica” 2008, T. 6.
- Łysko M.: *Kolegia karno-administracyjne w walce z Kościołem katolickim w Polsce (1956—1970)*. „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2007, T. 59, z. 1.
- Łysko M.: *Kształtowanie się ustroju kolegiów orzekających w Polsce Ludowej (1952—1956)*. „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2012, T. 64, z. 2.
- Łysko M.: *Orzecznictwo karno-administracyjne w zakresie dostaw obowiązkowych płodów rolnych w Polsce Ludowej*. „Miscellanea Historico-Iuridica” 2009, T. 8.
- Łysko M.: *Początki prac nad kodyfikacją prawa karno-administracyjnego Polski Ludowej*. „Miscellanea Historico-Iuridica” 2011, T. 10.
- Łysko M.: *Prace nad kodyfikacją materialnego prawa wykroczeń w Polsce Ludowej (1960—1971)*. Białystok 2016.
- Łysko M.: *Prawo wykroczeń Niemieckiej Republiki Demokratycznej*. „Miscellanea Historico-Iuridica” 2009, T. 7.
- Łysko M.: *Problem chuligaństwa w orzecznictwie karno-administracyjnym Polski Ludowej (1952—1989)*. „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2008, T. 60, z. 2.
- Łysko M.: *Prokuratorski nadzór ogólny w akcji dostaw obowiązkowych w Polsce Ludowej*. „Miscellanea Historico-Iuridica” 2003, T. 1.
- Łysko M.: *Prokuratorski nadzór ogólny w Polsce w latach 1950—1967*. „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2005, T. 57, z. 2.
- Łysko M.: *Udział przedstawicieli nauki w pracach nad kodyfikacją materialnego prawa wykroczeń w Polsce Ludowej*. „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2015, T. 67, z. 1.
- Łysko M.: *Wykroczenia drogowe w praktyce orzecznictwa karno-administracyjnego okresu gomulkowski*. „Miscellanea Historico-Iuridica” 2012, T. 11.
- Łysko M.: *Zasady obsady personalnej kolegiów karno-administracyjnych Polski Ludowej*. „Miscellanea Historico-Iuridica” 2013, T. 12.
- Łysko M., Maksimiuk D.: *Pierwsze lata ludowej sprawiedliwości. Uwagi o książce Anny Machnikowskiej, Wymiar sprawiedliwości w Polsce w latach 1944—1950*. „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2009, T. 61, z. 1.
- Makarewicz J.: *Powrotna fala (projekt ustawy o wykroczeniach)*. „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1930, nr 4.

- Makowski W.: *W sprawie ujednostajnienia ustawodawstwa*. „Gazeta Sądowa Warszawska” 1919, nr 2—3.
- Pasek A.: *Juliusz Makarewicz — wybitny uczyony i kodyfikator polskiego prawa karnego*. W: *Wybitni prawnicy na przestrzeni wieków*. Red. M. Marszał, J. Przygodzki. Wrocław 2006.
- Płaza S.: *Historia prawa w Polsce na tle porównawczym*. Cz. 3: *Okres międzywojenny*. Kraków 2001.
- Pol K.: *Poczet prawników polskich XIX—XX w.* Wyd. 2 przejrzał i uzupełnił A. Redzik. Warszawa 2011.
- Rappaport E.S.: *Zagadnienia kodyfikacji wykroczeń w ustawodawstwie polskim*. „Gazeta Sądowa Warszawska” 1929, nr 22.
- Redzik A.: *Profesor Juliusz Makarewicz — życie i dzieło*. W: *Prawo karne w poglądach Profesora Juliusza Makarewicza*. Red. i słowo wstępne A. Grześkowiak. Lublin 2005.
- Rejman G.: *Juliusz Makarewicz — polski uczyony na przełomie XIX i XX wieku (1872—1955)*. W: *Prawo karne w poglądach Profesora Juliusza Makarewicza*. Red. i słowo wstępne A. Grześkowiak. Lublin 2005.
- Skupiński J.: *Model polskiego prawa o wykroczeniach*. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1974.
- Świda Z.: *Zarys polskiego prawa o wykroczeniach*. Wrocław 1995.

Aleksandra Krawczyk-Wojciechowska

Die Entwicklungsphasen des polnischen Deliktsrechts

Schlüsselwörter: Rechtskodifikation, Evolution, 1932—2001

Zusammenfassung: Neulich ist die Monografie von Marcin Łyska mit dem Titel *Prawo wykroczeń Polski Ludowej [Das Deliktsrecht der Volksrepublik Polen]* (Białystok 2020, 136 S.) erschienen. Als Ausgangspunkt für seine Überlegungen nimmt der Autor das Jahr 1918. Dargestellt wird das französische System mit der Dreiteilung von Straftaten (Verbrechen, Vergehen, Verfehlung) sowie das österreichische und das deutsche System. Die polnische Kodifikation des materiellen Deliktsrechts vom 11. Juli 1932 war Ergebnis eines langjährigen wissenschaftlichen Diskurses im Kreise von Mitgliedern der Kodifikationskommission für Strafrecht in der Zweiten Polnischen Republik.

Die Einführung des sozialistischen Modells der Strafverfolgungsgerichtsbarkeit begann mit dem Gesetz vom 20. März 1950. Das Bußgeld- und Strafbefehlsverfahren aus der Vorkriegszeit wurden hingegen unverändert aufrechterhalten. Die endgültige Kodifizierung des Deliktsgesetzes der Volksrepublik Polen erfolgte am 20. Mai 1971. Die Vorschriften einiger der analysierten Gesetze sind noch heute in Kraft. Die dritte Phase der Kodifizierung des Deliktsgesetzes fand bereits zur Zeit der Dritten Polnischen Republik statt.

Stages in the Evolution of the Polish Law of Misdemeanors

Keywords: codification of law, evolution, 1932—2001

Summary: Recently, Marcin Łyska published a monograph entitled *Prawo wykroczeń Polski Ludowej* [*The Law of Misdemeanors of the Polish People's Republic*] (Białystok 2020, pp. 136). Łyska begins his reflections in 1918. He presents the French system with the tripartite division of crimes (felonies, misdemeanours, and petty offences), the Austrian system, and the German system. The Polish codification of the substantive law of offences of 11 July 1932 was the result of many years of scientific debate by the members of the Criminal Department of the Codification Commission of the Second Republic of Poland.

The introduction of the socialist model of penal and administrative jurisprudence began with the act of 20 March 1950. On the other hand, the pre-war mandate and prescriptive procedures were preserved in an unchanged form. The final codification of the law of misdemeanors of the Polish People's Republic took place on May 20, 1971. The provisions of some of the acts analyzed here are still in force today. The third stage of the codification of the law on misdemeanors took place in the Third Polish Republic.